

[REDACTED]

Verzendlijst behorende bij brief MID nr. DIS/94/095/127 d.d.
18 januari 1994

Aan:

Coördinator Verenigde Inlichtingendiensten Nederland

(Secretaris Generaal Ministerie Algemene Zaken)

Hoofd Binnenlandse Veiligheidsdienst

t.a.v. Dhr. [REDACTED]

Ministerie van Buitenlandse Zaken

t.a.v. plv DGPZ

Intern:

HMID

HSV

HAI

HMA

Archief

[REDACTED]

ONTWIKKELINGEN IN DE VOORMALIGE JOEGOSLAVISCH FöderATIE

04/94

(Afgesloten 181000 JAN 1994)

Bosnië-Herzegovina

Vandaag begint in Genève een nieuwe ronde in de onderhandelingen over de politieke toekomst van Bosnië-Herzegovina. Aan de vooravond van dit overleg heeft de Bosnisch-Servische leider Karadzic de mislukking van de besprekingen "vrijwel zeker" genoemd en gesteld dat deze mislukking zal leiden tot een verheviging van de oorlog. Eerder had hij al onderstreept dat hij niet bereid is Sarajevo op te geven en de stad zelfs opeist als hoofdstad van de Bosnisch-Servische republiek. Eens te meer stelde hij dat heropening van het vliegveld van Tuzla zou leiden tot smokkel van wapens naar de Bosnische strijdkrachten aldaar. Volgens Karadzic kunnen alleen Servische militaire successen de Bosnische leiders tot een meer flexibele opstelling brengen.

Overigens heeft Karadzic aangegeven bereid te zijn in te stemmen met aflossing van het Canadese UNPROFOR-detachement in Srebrenica. Zoals bekend ligt het in de bedoeling van de VN de Canadese eenheid te Srebrenica te vervangen door het Nederlandse luchtmobiele bataljon. Karadzic stelde overigens begin deze week dat hij de voorkeur geeft aan aflossing van Canadezen door Canadezen. Ook gaf hij aan dat hij niet akkoord zal gaan met de aflossing indien de uitrusting van de nieuwe troepen zwaarder zou zijn dan die van de huidige Canadese eenheid. Inmiddels is bekend geworden dat ook het Bosnisch-Servische parlement heeft ingestemd met aflossing van de Canadezen door Nederlanders, mits in overeenkomstige aantallen en met vergelijkbare uitrusting.

De Bosnische premier Silajdzic heeft gedreigd de nieuwe onderhandelingen in Genève te zullen boycotten als de Servische beschietingen op Sarajevo niet ophouden. Ook heeft hij gesteld dat het doel van zijn regering is om desnoods met geweld alle steden in handen te krijgen die vóór de oorlog een Moslim-meerderheid hadden. Hoewel op politieke gronden een volledige boycot van de vredesbesprekingen door de Moslims minder waarschijnlijk is, wijzen de uitspraken van Silajdzic erop dat ook de Moslims zich niet flexibel zullen opstellen in het komende vredesberaad.

Uit recente -rapportages blijkt dat de Bosnische (Moslim-)strijdkrachten pogingen doen hun artillerie in de omgeving van VN-lokaties te plaatsen. Ook brengen zij mortiervuur uit op Servische stellingen vanuit woonwijken. Mogelijk willen zij daarmee Servische tegenaanvallen bemoeilijken. Denkbaar is ook dat zij hopen op deze wijze de Serviërs te provoceren tot represailles die de internationale publieke opinie tegen de Serviërs helpt te mobiliseren en een meer directe buitenlandse militaire betrokkenheid bij het conflict dichterbij brengt. Karadzic heeft inmiddels verklaard zijn eenheden opdracht te hebben gegeven om af te zien van aanvallen op doelen waar VN-personeel aanwezig is.

Zoals reeds eerder gesteld, beschouwen de Moslims de recente NAVO-verklaringen omtrent mogelijke luchtaanvallen op Servische stellingen als een indicatie, dat een directe buitenlandse militaire betrokkenheid toch nog tot de mogelijkheden behoort. Ook in het verleden waren er aanwijzingen dat Moslim-eenheden met soortgelijke bedoelingen zelfs op eigen stellingen en burgerdoelen vuur uitbrachten. In dit verband is overigens ook vermeldenswaard dat UNPROFOR recente-

[REDACTED]

lijk Bosnische troepen heeft waargenomen, gekleed als VN-personeel. Denkbaar is dat deze tegen de Serviërs worden ingezet met als doel UNPROFOR tegenover hen als direct bij de strijd betrokken partij te presenteren en daardoor represailles tegen VN-personeel uit te lokken.

Bosnische (Moslim-)media hebben melding gemaakt van een Kroatische luchtaanval op 13 januari op Moslim-stellingen en een munitiefabriek in de omgeving van Novi Travnik (centraal-Bosnië). Bij de aanval zouden tenminste een vliegtuig en een helikopter betrokken zijn geweest. Er bestaat nog grote onduidelijkheid over aard en aantal van de aanvallers, maar gezien het doel van de aanvallen is denkbaar dat deze uit Kroatië afkomstig waren. In dat geval zou het de eerste maal zijn dat de Kroatische luchtmacht het verbod op militaire vluchten boven Bosnië-Herzegovina heeft geschonden. Doel van zo'n aanval kan zijn geweest de druk van de Moslims op het Bosnisch-Kroatische leger (HVO) in centraal-Bosnië te verminderen.

Tegen de hypothese dat de aanval is uitgevoerd door de Kroatische luchtstrijdkrachten spreekt evenwel het feit dat Novi Travnik ver verwijderd is van Kroatisch grondgebied en de betreffende vliegtuigen derhalve een grote afstand over vijandelijk terrein zouden hebben moeten afleggen. Mede gezien de mogelijke buitenlandse-politieke consequenties van zo'n aanval voor Kroatië is derhalve ook denkbaar dat de Bosnische strijdkrachten, die eveneens beschikken over enkele lichte vliegtuigen en transporthelikopters, de aanval in scène hebben gezet in de hoop sancties tegen Kroatië uit te lokken. Evenmin is uitgesloten dat Bosnisch-Servische vliegtuigen verantwoordelijk zijn voor het incident.

Er zijn indicaties dat de afgelopen maanden vrijwel alle gebouwen in het oostelijk deel van Mostar, dat in Moslim-handen is, zijn vernield door Kroatische artillerie. Ook zijn alle vaste bruggen over de rivier de Neretva, die door Mostar stroomt, vernietigd en worden de noodbruggen die de Bosnische strijdkrachten aanleggen, voortdurend onder vuur genomen. Daarentegen lijkt het verkeer in het westelijke gedeelte van de stad, dat in Kroatische handen is, zich geleidelijk te normaliseren. Dit alles wijst erop dat de Moslim-eenheden in Mostar in toenemende mate geïsoleerd zijn en slechts met moeite kunnen worden bevoorrad. Zoals bekend eisen de Kroaten Mostar op als hoofdstad van de door hen gedomineerde gebieden en proberen zij de Moslims aldaar te verdrijven. Het verlies van Mostar, dat vóór de oorlog een Moslim-meerderheid had, zou niet alleen een nieuwe stap zijn naar opdeling van Bosnië-Herzegovina langs etnische lijnen, maar ook een aanzienlijke tegenslag betekenen voor het streven van de Moslims naar een toegang tot de zee. De meest voor de hand liggende route daarvoor zou juist door het dal van de Neretva leiden.

De Moslim-bevelhebber te Jablanica heeft ten overstaan van UNPROFOR-personeel de vrees geuit voor een aanval van de HVO op zijn stellingen. Inderdaad zijn er aanwijzingen voor een opbouw van Kroatische eenheden in deze regio. Jablanica is strategisch gelegen op de weg tussen Sarajevo en Mostar. Indien deze plaats in Kroatische handen zou vallen, zou bevoorrad van Mostar door de Bosnische strijdkrachten verder bemoeilijkt worden. Daarnaast beheerst Jablanica het dal van de rivier Vrbas en het Makljen-gebergte, die in Kroatische handen zijn en een natuurlijke barrière vormen voor verdere Moslim-offensieven in zuidelijke richting. Vermoedelijk zullen de (Bosnische) Kroaten hun uiterste best doen om deze gebieden te behouden.

Volgens recente persberichten hebben de "Joegoslavische" strijdkrachten recentelijk militair materieel en mogelijk ook personeel overgebracht naar oost-Bosnië. Het afgelopen weekeinde werd bevestigd dat een transport van "Joegoslavisch" militair materieel, maar met Bosnisch-Servisch personeel, zich in de richting van Bosnië-Herzegovina begaf. Gesuggereerd werd dat deze versterkingen mogelijk

[REDACTED]

bestemd waren voor steun aan recente Bosnisch-Servische militaire acties in de omgeving van Olovo. Zoals reeds eerder gemeld, hebben de Serviërs de afgelopen weken in die regio offensieven uitgevoerd met als doel de druk op de Bosnische autoriteiten op te voeren om akkoord te gaan met de huidige vredesvoorstellen en de daarin opgenomen territoriale verdeling van Bosnië-Herzegovina. Tevens hebben zij bedreigd het gebied rond Tuzla te isoleren van de regio-Sarajevo en een alternatieve corridor tot stand te brengen naar de Servische gebieden in west-Bosnië.

Er bestaan reeds geruime tijd directe verbindingslijnen tussen de militaire leiding in Belgrado en het bevel van de Bosnische Serviërs in Han Pijesak (ten noordoosten van Sarajevo). Bovendien is er sprake van indirecte militaire steun vanuit "Joegoslavië" aan de Bosnische Serviërs. Er was echter tot op heden geen bewijs van directe deelname van "Joegoslavische" militairen aan de strijd in de buurrepubliek.

Wellicht wil de "Joegoslavische" militair-politieke leiding met een vergroting van de militaire hulp aan de Bosnische Serviërs profiteren van het feit dat een belangrijk deel van de Bosnische strijdkrachten momenteel is geconcentreerd in centraal-Bosnië. Ook is denkbaar dat de recentelijk gemelde uitbreiding van de Kroatische militaire aanwezigheid in zuid-Bosnië de genoemde "Joegoslavische" reactie heeft uitgelokt. Anderzijds zou de daadwerkelijke inzet van "Joegoslavische" militaire middelen in het buurland de kansen op opheffing van de sancties tegen het land verkleinen. Bovendien zou inzet bij Tuzla een provocatie zijn van de NAVO, die juist afgelopen week zinspeelde op de mogelijkheid van luchtaanvallen om het vliegveld van die stad te openen voor humanitaire hulpverlening.

Internationale vredesinspanningen

Vertegenwoordigers van de Organisatie van de Islamitische Conferentie (OIC) hebben maandag bedreigd met een economische boycot van Westerse staten die een "rechtvaardige oplossing" voor het conflict in Bosnië-Herzegovina belemmeren en daarmee de agressie van de Serviërs belonen. Met name pleitten zij voor luchtaanvallen van NAVO-zijde tegen Servische belegeraars van Bosnische plaatsen. In dat verband werden ook eerdere OIC-oproepen herhaald voor opheffing van het embargo op wapenaankopen door de Bosnische regering. Zoals bekend heeft de Amerikaanse regering de afgelopen maanden eveneens gepleit voor instemming met Bosnische verzoeken tot opheffing van dit embargo.

Volgens mediaberichten heeft de speciale vertegenwoordiger van de SG van de VN voor Joegoslavië, Akashi, in een vertrouwelijk rapport gepleit tegen luchtaanvallen van NAVO-zijde op Servische doelen. Volgens dit rapport zouden dergelijke aanvallen kunnen leiden tot Servische represailles die niet alleen slachtoffers onder VN-personeel tot gevolg zouden kunnen hebben, maar ook het gevaar in zich bergen dat UNPROFOR geen gebruik meer zou kunnen maken van de enig beschikbare luchthaven (Sarajevo). Daarbij stelde Akashi dat nagenoeg overeenstemming is bereikt met de Serviërs over het wegnemen van één van de door de NAVO genoemde redenen voor luchtacties, te weten het Servische verzet tegen de roulatie van Canadees personeel uit Srebrenica.

Er waren de afgelopen dagen geruchten dat de Franse UNPROFOR-bevelhebber Cot op korte termijn zou worden teruggeroepen. Dit is inmiddels door VN-woordvoerders ontkend. Cot had de afgelopen weken openlijk gepleit voor een vergroting van de militaire inspanning van de VN in het voormalige Joegoslavië en kritiek geuit op, wat hij noemde, "het gebrek aan wil bij de landen die aan UNPROFOR bijdragen om een politieke oplossing voor de conflicten na te streven". Het is niet uitgesloten dat Cot op korte termijn vervangen zal worden, zeker indien blijkt dat de door hem bepleite luchtaanvallen niet uitgevoerd zullen worden. Zoals bekend heeft de Franse regering de afgelopen weken gezinspeeld op terugtrekking van de

[REDACTED]

Franse UNPROFOR-eenheden uit Bosnië-Herzegovina, indien een efficiënte hulpverlening onmogelijk blijft.

Kroatië

Volgens Kroatische media zijn de Kroatische regering en de leiders van de Servische Krajina overeengekomen de in december gesloten bestanden in de UNPA's, die op 15 januari zouden aflopen, te verlengen tot eind januari. De bestanden worden in de meeste UNPA's tamelijk goed nageleefd. Slechts in het zuiden van UNPA-zuid is zo nu en dan sprake van incidenten, maar de omvang van de gevechten is sterk teruggelopen. De politieke leiding van de Krajina streeft ernaar de status quo rond de UNPA's te handhaven in de hoop dat op deze wijze de Servische controle over de gebieden kan worden geconsolideerd en een herstel van het Kroatische gezag over deze gebieden verder kan worden uitgesteld. De Kroatische regering wil vermoedelijk een nieuwe escalatie van de gevechten in deze gebieden voorkomen zolang de toekomstige ontwikkelingen in Bosnië-Herzegovina onzeker blijven en met name de Kroatische posities in die republiek onder druk blijven staan.

Slovenië heeft gedreigd de aanvoer van elektriciteit vanuit de kerncentrale Krsko naar Kroatië op te schorten, en de stroom elders te verkopen, als het buurland niet op korte termijn overgaat tot de door Slovenië geëiste betaling voor eerder geleverde diensten. Vermoedelijk is de aanleiding voor dit dreigement inderdaad gelegen in economische factoren. De politieke betrekkingen tussen beide landen zijn echter het afgelopen jaar aanzienlijk verslechterd, met name als gevolg van grensconflicten en de onteigening van Sloveens bezit in Kroatië. De Sloveense regering heeft in haar nieuwjaarsboodschap voor dit jaar nog gewaarschuwd voor een verslechtering van de bilaterale betrekkingen. Het wegvallen van energieleveranties uit Krsko zou voor Kroatië een zwaar verlies betekenen.

Servië/Montenegro

Volgens Servische persberichten heeft de leider van het Servische oppositieblok DEPOS, Draskovic, zich kandidaat gesteld voor het voorzitterschap van het nieuwe Servische parlement, dat vermoedelijk op 24 januari voor de eerste maal bijeen zal komen. Zijn kandidatuur zou worden gesteund door de leider van de extreem-nationalistische Radicale Partij, Seselj. Draskovic's kandidatuur kan verstrekkende gevolgen hebben, omdat de voorzitter in hoge mate verantwoordelijk is voor de gang van zaken in het parlement. Bovendien bepaalt de Servische Grondwet dat de voorzitter van het parlement de president vervangt indien deze niet in staat is zijn taken te vervullen. Seselj en Draskovic hebben zich de afgelopen tijd bereid verklaard tot een tegen president Milosevic gerichte samenwerking. Om Draskovic tegen de wil van Milosevic benoemd te krijgen, heeft hij echter steun nodig van alle andere partijen in het parlement, omdat de socialisten 123 van de 250 zetels bezitten.

Volgens het semi-onafhankelijke Servische blad "Borba" hebben onlangs 500 Servische politie-agenten een overplaatsing naar Kosovo geweigerd. Als gevolg daarvan zouden zij op non-actief zijn gesteld. In hun plaats zouden nieuwe agenten zijn benoemd die zijn gerecruteerd onder Servische vluchtelingen uit Kroatië en Bosnië-Herzegovina. Deze melding is niet bevestigd, maar indien zij op waarheid berust kan de gemelde ontwikkeling leiden tot een verdere intensivering van de repressie in Kosovo, omdat de betreffende vluchtelingen vermoedelijk sterk Servisch-nationalistisch georiënteerd zijn.

Macedonië

De Griekse premier Papandreou heeft gesteld dat het uiteenvallen van Macedonië de aanzet tot een Balkan-oorlog zou betekenen. Daarom stelde hij dat Griekenland belang heeft bij behoud van de eenheid van het buurland, hoewel hij dit ook een

[REDACTED]

"historische ironie" noemde. De opmerking van Papandreou houdt verband met het feit dat de politieke en etnische verhoudingen in Macedonië allerm minst stabiel zijn. Zo streeft de Albanese minderheid in het land naar tenminste verregaande autonomie. Ook hebben Macedonische politici de vrees uitgesproken voor separatisme onder de Servische minderheid in het land.

Conclusie/vooruitzicht

Vooralsnog zijn er geen aanwijzingen dat de strijdende partijen in Bosnië-Herzegovina bereid zijn tot zodanige concessies dat een doorbraak in het overleg, dat vandaag in Genève hervat wordt, tot de mogelijkheden behoort. De Moslims ontleen aan recente NAVO-verklaringen de hoop dat een verdergaande buitenlandse militaire betrokkenheid bij het conflict tot de mogelijkheid behoort.

De Kroatische posities in centraal-Bosnië blijven onder druk van Moslim-zijde staan. Hoewel de Kroaten zullen blijven proberen hun territoriale verliezen in deze regio te beperken, zullen zij zich naar verwachting met name concentreren op pogingen om de Moslims te verdrijven uit Mostar en op inspanningen om de opmars van de Moslims te stuiten langs het dal van de Vrbas en het Makljen-gebergte. In dat kader liggen ook HVO-aanvallen op Jablanica voor de hand.

De afgelopen dagen waren er voor het eerst indicaties van directe militaire steun vanuit "Joegoslavië" aan de Bosnische Serviërs.